

Moordenaars en hun motieven

WILLY BRUGGEMAN

Vermassen, J., Antwerpen, Meulenhoff/Manteau, 2004, 630p.

Het hoeft geen betoog dat dit boek al geschiedenis aan het maken is, én door de bekendheid en professionaliteit van de auteur, én door de inhoud van het boek zelf, én door de actualiteit van de materie. De uitgever en de media spreken van "Het menselijk kwaad belicht in een bewogen boek".

J. Vermassen, niet alleen jurist maar ook criminoloog, is er in geslaagd om een overzicht te brengen van de levensdelicten in België, gepleegd in de periode van 1984 tot 2001, daar waar de vele beschouwingen in het boek zelf niet beperkt blijven tot deze periode. Het is verrassend om vast te stellen, dat buiten het publiceren van veroordelingsstatistieken, er weinig wetenschappelijke belangstelling was voor dit onderwerp, met uitzondering van enkele casussen die bestudeerd werden en enige specifieke studies. Het zou dus goed zijn dat dit inspirerend voorbeeld navolging vindt, ook in de politieke en justitiële analyses.

De auteur gaat er van uit dat in elke mens haast een potentiële moordenaar schuilt. Moordenaars komen uit alle rangen en standen. J. Vermassen toont ook de vele gezichten van moord, van partnerdoding tot genocide. Hij ontleedt zo nauwkeurig mogelijk de motieven van moordenaars en stelt zich voortdurend de vraag naar het waarom van de daders.

In Deel I en Deel II wordt uitvoerig ingegaan op de wereld van dier en mens. Alhoewel iets te langdradig beschreven en soms vrijblijvend maar verrassend benaderd, wordt gezocht naar een verklaring waarom mensen zo "beestachtig" zijn en dieren niet. Hoe dichter de diersoort staat bij de mens, hoe gewelddadiger. Taal en symbooltaal zijn het "wapen" om minder gewelddadig uit een conflictsituatie te raken, waarbij de auteur het grote misverstand "Je moet niet sterven maar zwijgen" naar voor schuift als grote aanleiding tot levensdelicten. Het uitvinden van het "poer" en wapens heeft uiteraard de kans op levensdelicten uitermate beïnvloedt, en het "toevallig" voorhanden hebben van een wapen is dikwijls de aanleiding tot het plegen van moord of doodslag.

Vooraf in Deel III en Deel IV gaat de auteur in op het thema levensdelicten zelf. Partnerdoding is het meest voorkomend levensdelict en meestal zijn ruzies er de directe aanleiding toe. Wetenschappelijke interessant is de opdeling die de auteur maakt tussen verschillende risicoperiodes: de wil om af te haken, de scheiding zelf en de navolgende periode, waarbij de regel "hoe groter de binding, hoe moeilijker de scheiding" essentieel is. Uitgaande van verschillende situaties besluit de auteur dat partnerdoding meestal ontstaat uit een netwerk van emoties, waarbij hij ook dieper ingaat op een reeks van verschillende emoties die een voedingsbodem bieden voor spontane of in opbouw zijnde agressiviteit. Niet alleen vanuit criminologisch, maar psychologisch/psychiatrisch standpunt is deze analyse, zoals in andere delen van het boek gestoeld op heel wat praktijkervaring, bijzonder interessant.

In het volgend hoofdstuk (12) wordt het verschil gemaakt tussen gezinsdoding en semi-gezinsdoding en verschil bestudeert tussen gezinsdodingen en andere dodingen.

Intrafamiliale dodingen zijn van alle tijden en J. Vermassen tracht via voorbeelden de geschiedenis te laten aansluiten op het heden. In hoofdstuk 14 (Dell III) wordt er bijzondere aandacht besteed aan dodingen tussen burens en kennissen, ook een zogenaamde risicogroep voor dodingen. Wraakmoord (hoofdstuk 15), roofmoord (hoofdstuk 16) en huurmoord (hoofdstuk 17) worden louter casuïstisch benaderd en hier was wellicht plaats voor meer vergelijkende studie vanuit de literatuur en voor inbreng van studies uit het buitenland Hoofdstuk 18 (seriedoders) sluit natuurlijk het meest aan op de actualiteit. Bij massadoders (hoofdstuk 19) wordt een link gelegd met gelijkaardige feiten in het buitenland, maar vooral ook met het optreden van Al Qaeda. Jef Vermassen komt tot de conclusie dat de keuze van de slachtoffers het motief van de dader verduidelijkt en dat haat meestal zoniet altijd het basismotief is voor een massadoder. Massadoders zijn dikwijls professionele en sociale mislukkelingen. Jonge massadoders vormen de laatste decennia een verontrustend fenomeen in de Verenigde Staten.

In Deel IV analyseert de auteur collectief gepleegde levensdelicten. Actueel en interessant is de analyse waarom de maatschappij en dus ook de media zo graag op zoek zijn naar zondebokken, onze maatschappelijke troeteldieren. De zondebok vervult meerder functies: een tovermiddel, de lijm van de samenleving, een ideale maatschappelijke bliksemafleider. Het gevaar schuilt dan in marginalisering, generalisering, stigmatisering, demonisering en polarisering, een veelheid van onderwerpen die zo het voorwerp van verdiepende studies kunnen worden. In hoofdstuk 21 begeeft de auteur zich op het domein van de psychologie van de rassen- en volkerenhaat en bestudeert de rechtstreekse gevolgen van groeiende haatgevoelens ook getoetst aan de les van de holocaust (hoofdstuk 22) en de figuur Hitler.

In hoofdstuk 23 worden tips voor een veiliger samenleving behandeld, en hier toont de auteur op meesterlijke wijze hoe zijn studie de aanleiding is tot te trekken lessen en tips om levensdelicten te vermijden, waarbij hij haat, wraak en terrorisme naar voor schuift als de voornaamste toekomstige dreigingen.

De grote verdienste van dit boek is dat het vlot leesbaar is voor wetenschappers en niet-wetenschappers. Bovendien is het verklarend vermogen van de auteur, de aansluiting die hij zoekt bij actuele en bekende zaken (Dutroux, bende van Nijvel, Al Qaeda), de typologering die in het boek gevolgd wordt, en zijn inzicht in diverse fenomenen alsook hun criminologische, psychologische en psychiatrische verklaring, gewoonweg indrukwekkend. Weinigen zijn hem voorgegaan in het transparanter maken voor het bredere leespubliek van een specifiek onderwerp. Vooral het zoeken naar menselijke achtergronden, getoetst aan een enorme praktijkervaring, zijn de aanleiding om dit boek als basis te gebruiken voor verder en diepgaander gedetailleerd onderzoek, en vele professoren en studenten zullen er nog thema's voor diepgaand wetenschappelijk onderzoek in terugvinden.